

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ТЕАТРАЛЬНУ ПОСТАНОВКУ

Анна Штефан

*доктор юридичних наук, старший дослідник,
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2382-4849*

У статті розглянуто характерні риси театральної постановки як об'єкта авторського права. Визначено, що авторами театральної постановки є автор спеціально створеного драматургічного твору, постановники і автор спеціально створеного музичного твору з текстом або без тексту. Обґрунтовано, що театральна постановка — це складний твір, який створюється у співавторстві і якому властивий синтез мистецтв як органічне злиття творчих внесків різної природи у комплексний художній результат. Охарактеризовано способи використання театральної постановки, запропоновано удосконалення правового режиму її охорони.

Ключові слова: театральна діяльність, театральна постановка, постановник, авторське право

Постановка проблеми. Основним твором у сфері театральної діяльності є театральна постановка — твір, створений на основі драматургічного, музично-драматургічного або літературного твору, що має єдиний задум та конкретну назву (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу» [1]). Закон України «Про авторське право і суміжні права» [2] у п. 5 ч. 1 ст. 6 визначає, що театральна постановка є об'єктом правової охорони поряд зі сценічними переробками літературних творів та обробками нематеріальної культурної спадщини, що придатні для сценічного показу, однак не містить жодної норми щодо особливостей авторського права на театральну постановку. Натомість такі норми включені до Закону України «Про театри і театральну справу». Вони діють у їх первинній редакції 2005 року і мають низку прогалин та недоліків.

Передусім привертає увагу, що Закон України «Про театри і театральну справу» не визначає склад авторів театральної постановки. У ч. 2 ст. 22 Закону наводиться лише перелік суб'єктів права на театральну постановку для показу безпосередньо (у живому виконанні): постановник, автор сценарію і/або текстів, діалогів, автор спеціально створеного для театральної постановки музичного твору з текстом або без нього та, відповідно до договору, театральний продюсер. Враховуючи, що функції продюсера не мають творчого характеру і зводяться до забезпечення фінансування та організації створення і використання театральної постановки, гастрольних заходів (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону), цей перелік не є переліком авторів театральної постановки. Окрім того, у ч. 2 ст. 22 Закону йдеться про автора сценарію і/або текстів, діалогів, що не узгоджується

з дефініцією театральної постановки у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону, яка визначена як твір, створений на основі драматургічного твору, а не сценарію. На додаток до цього, Закон поряд з терміном «театральна постановка» вживає також термін «вистава», який в одних випадках отожднюється з театральною постановкою як об'єкт, що публічно виконується, в інших — позначає дію з публічного виконання театральної постановки. У контексті способів використання театральної постановки Закон України «Про театри і театральну справу» оперує термінами «публічне виконання» і «публічний показ» без уточнення їх змісту, однак у розумінні Закону України «Про авторське право і суміжні права» театральна постановка як така не може публічно показуватися.

Законодавчі прогалини і суперечливі положення перешкоджають повноцінному розумінню сутності театральної постановки як об'єкта правової охорони. Цим аспектам бракує конкретики і на теоретичному рівні, що свідчить про актуальність наукових розробок цієї тематики.

Літературний огляд. Дослідження творів театрального мистецтва в основному мають культурологічний характер, в той час як ступінь уваги правознавців до цієї сфери є порівняно невисоким. Деякі міркування щодо правової охорони театральної постановки висловили А. Костюкова, О. Санченко, М. Таєвська, Л. Тарасенко, О. Яворська, однак особливості авторського права на цей твір висвітлені лише частково. Зокрема, перелік осіб, які здійснюють творчі внески у створення театральної постановки, у правовій доктрині не визначений, співвідношення між театральною постановкою і виставою не уточнене. Дискусійним залишається й питання про те, чи є театральна постановка твором, створеним у співавторстві, і якими способами вона може використовуватися.

Метою дослідження у цій статті є комплексна характеристика театральної постановки як об'єкта авторського права, встановлення складу авторів театральної постановки, правового режиму її створення та способів використання.

Виклад основного матеріалу.

Дефініція театральної постановки, наведена у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу», розкриває три ознаки цього твору.

По-перше, театральна постановка створюється на основі драматургічного, музично-драматургічного або літературного твору. З точки зору термінів театрального мистецтва та видів творів це положення не зовсім точне. Театральна постановка завжди ґрунтується лише на тому творі, що може бути втілений на сцені засобами акторської гри. Основним літературним твором у цьому контексті є п'єса, «драматичний твір, звичайно призначений для виставляння на сцені» [3, с. 349]. Інший літературний твір, не призначений безпосередньо для виконання на сцені — роман, повість, оповідання тощо, повинен бути адаптований для цієї мети шляхом інсценізації, яка визначається як «міжродова переробка у драматичну форму і втілення на сцені епічного або ліричного твору, не призначеного для постановки» [4, с. 257]. Тобто, інший літературний твір переробляється у формат п'єси: сюжет значною мірою розкривається через монологи та діалоги дійових осіб, описові частини тексту є короткими ремарками, які зводяться до стислої характеристики персонажів, позначення дій та основних елементів реквізиту, які пов'язані з розвитком сюжету. Така переробка твору підпадає під поняття драматургії, під якою розуміють «мистецтво написання п'єс; техніку (чи, інакше, поетику) мистецтва, що передбачає виведення принципів побудови твору на основі конкретних індуктивних прикладів, дедуктивних систем абстрактних принципів, а також існування сукупності виключно театральних правил, знання яких конче потрібне для написання п'єси та її точного аналізу» [5, с. 142]. Тобто, п'єса як літературний твір завжди є драматургічною; будь-який інший твір, придатний для створення театральної постановки, також по суті є драматургічним, тобто, таким, що може бути втіленим на сцені.

Драматургія є не видом твору, як-от літературний, музичний, хореографічний твір, а способом побудови твору, який призначений для сценічного показу. Драматургічний твір може бути літературним, який втілюється у постановці засобами усної мови; музичним — втілюється шляхом співу та/або гри на музичних інструментах; хореографічним, що передає сюжет за допомогою танцю; змішаним, що поєднує розмовні діалоги та спів і таке інше. Окрім того, тексти діалогів та/або вокальних партій, нотні тексти партій для музичних інструментів фіксуються у письмовій формі, рисунок хореографії може зображуватися у вигляді відповідних фігур засобами малювання чи креслення. Тобто, драматургічний твір може об'єднувати у собі форми вираження різних творів, а тому перерахунок у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу» драматургічного, музично-драматургічного і літературного твору як однорідних явищ є некоректним. Точнішим буде вести мову про те, що театральна постановка створюється на основі драматургічного твору.

По-друге, театральна постановка характеризується наявністю єдиного задуму. Ця ознака властива кожному твору, адже він є втіленням певної ідеї автора, яка пронизує твір. Наявність єдиного задуму у театральній постановці передусім означає, що усі її складові об'єднані одним сюжетом — системою подій, які в ході свого розвитку розкривають зміст твору. Поєднання спільним задумом характеризує також творчі внески у створення театральної постановки: кожен з них, маючи власні особливості, спрямований на формування цілісного видовищного об'єкта, кожен елемент якого пов'язаний з іншими елементами.

По-третє, театральна постановка повинна мати конкретну назву. З позиції авторського права ця умова видається спірною, оскільки законодавство у сфері авторського права не обумовлює правову охорону твору фактом наявності у нього назви. Проте використання театральних постановок без назв є непрактичним з точки зору діловодства та формування репертуару театру, а тим паче для привернення інтересу публіки. Звісно, окремі твори театального мистецтва можуть подаватися як твори без назви, однак у таких випадках словосполучення «Без назви» фактично є назвою твору.

У доктрині висловлено думку, що назва театральної постановки «має бути оригінальною, а в ідеалі — унікальною» [6, с. 51]. Це доволі дискусійна позиція, оскільки законодавство у сфері авторського права в принципі не зобов'язує автора надати твору назву і тим паче не вимагає неодмінного оригінального характеру назви. Оригінальність притаманна порівняно невеликій кількості назв творів, здебільшого ними слугують широко відомі слова або словосполучення та усталені вирази, що жодним чином не впливає на можливість авторсько-правової охорони твору, який має неоригінальну назву. Тому встановлення умови щодо оригінальності назви театральної постановки з позиції авторського права не мало б належних підстав. Окрім того, назва театральної постановки часто збігається з назвою покладеної в її основу драматургічного твору, що не залишає простору для оригінальності назви. Сценічне втілення різними театрами одного і того ж драматургічного твору зі збереженням його назви у театральній постановці є поширеною практикою, тому умова про оригінальність назви театральної постановки недоцільна і у контексті традицій театральної діяльності.

Законодавче визначення театральної постановки не поширюється на імпровізації, які здійснюються без використання драматургічного твору, а їх зміст формується більш чи менш спонтанно під впливом діяльності кожного виконавця, який самостійно визначає свою роль та ситуативно коригує її з урахуванням діяльності інших виконавців. Такі випадки з позиції Закону України «Про театри і театральну справу» не можуть кваліфікуватися як театральні постановки через відсутність драматургічного твору в їх основі, а часом і відсутність єдиного задуму, коли ніхто не знає наперед, як розгортатимуться події на сцені і в який момент їх розвиток завершиться. Однак сфера театального мистецтва не обмежується класичними постановками та допускає

різноманітність підходів до художнього відображення життя за допомогою акторської сценічної дії перед глядачами. Тому імпровізації, які є результатом творчої діяльності, належать до інших творів театрального мистецтва.

У Законі України «Про театри і театральну справу» поряд з терміном «театральна постановка» вживається також термін «вистава». У п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону вистава тлумачиться як публічне виконання театральної постановки, однак інші положення Закону не узгоджені з цим визначенням. Так, у ч. 3 ст. 5, ч. 2 ст. 8, ч. 1 ст. 13, ч. 5 ст. 19 йдеться про публічне виконання вистав, що з огляду на дефініцію вистави має означати «публічне виконання публічних виконань». У цих нормах, а також у ч. 3 ст. 12, ч. 4 ст. 14, ч. 4 ст. 17 Закону термін «вистава» використовується не у значенні публічного виконання як дії, а у значенні об'єкта, що публічно виконується. Внаслідок цього між законодавчими поняттями «театральна постановка» і «вистава» виникла плутанина. Якщо виходити з того, що театральна постановка виконується під час заходу за участю публіки, то вистава у такому контексті — це видовищний захід з публічного виконання театральної постановки, а не публічне виконання як таке. Тому дефініцію вистави у Законі України «Про театри і театральну справу» необхідно уточнити.

Для визначення кола авторів театральної постановки слід виходити з того, що автором будь-якого твору є лише особа, яка зробила безпосередній творчий внесок у його створення. Використання у театральній постановці будь-яких раніше створених творів не породжує для авторів таких творів авторство у театральній постановці. Хоча вони зробили творчі внески у створення власних творів, водночас відсутні їх нові творчі внески у створення театральної постановки.

Основа театральної постановки становить драматургічний твір, тому передусім слід окреслити правовий статус автора драматургічного твору. Якщо порівнювати зі сферою кінематографії, автор сценарію та/або текстів діалогів аудіовізуального твору визнається одним з авторів аудіовізуального твору (п. 2 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Однак практика виробництва фільмів сформувалася так, що кожен сценарій розрахований на однократне використання, жоден інший аудіовізуальний твір на основі вже реалізованого сценарію не створюється. На відміну від цього, драматургічні твори часто створюються як такі, безвідносно до їх втілення на сцені конкретним театром. Той самий драматургічний твір може бути поставлений різними театрами у різний час, що свідчить про його самостійний, відокремлений від конкретної театральної постановки характер. Проте коли драматургічний твір створюється спеціально для постановки певним театром, є підстави вважати, що автор цього твору є також автором театральної постановки, для якої цей твір створено. Зв'язок між драматургічним твором і постановкою у такому випадку є настільки тісним, що це відповідає суті творчого внеску драматурга у створення театральної постановки. Однак якщо в подальшому цей драматургічний твір буде покладено в основу іншої театральної постановки, це відповідатиме правовому режиму використання вже існуючого твору, а не правовому режиму авторства. Отже, у цьому контексті автором театральної постановки може бути лише автор драматургічного твору, спеціально створеного для цієї постановки.

Основний зміст діяльності щодо створення твору театрального мистецтва становить постановка, яка в загальному розумінні означає «здійснення, організацію, розгортання якої-небудь роботи, діяльності тощо; спосіб трактування, характер розуміння або висвітлення певного суспільного явища, наукової проблеми тощо» [7, с. 368]. Постановником згідно з п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу» є фізична особа, яка здійснює на основі самостійного художнього рішення театральну постановку або окрему її частину — режисер-постановник, художник-постановник, художник-декоратор, художник з костюмів, художник зі світла, балетмейстер-постановник, диригент-постановник, хормейстер-постановник або інший постановник. Творчі внески постановників

загалом формують художній вираз театральної постановки, який сприймається глядачами, однак функції кожного постановника різняться.

Режисерська постановка (експлікація) моделює майбутнє виконання твору театального мистецтва у вигляді рішень про те, що і як відбуватиметься на сцені, якими способами і засобами творчий задум буде донесено до глядачів. За твердженням Ю. С. Мельничука, для режисера «надзвичайно важливо, отримавши імпульс від літератури, знайти свій неповторний спосіб розповісти драматичну історію мовою театру» [8, с. 269]. Режисер-постановник створює свого роду каркас театральної постановки, а інші її елементи — художні, звукові, світлові тощо — впливають з рішень режисера-постановника та виражають ці рішення у відповідних образах. Функції режисера-постановника включають також керівництво усіма авторами, задіяними у створенні театральної постановки. Називаючи режисера «головним двигуном практичної реалізації замислу на сцені, локомотивом, який не лише приводить у рух весь механізм, а й очолює його, задаючи напрям», В. Кашуба пояснює, що режисер «є ланкою, що з'єднує всі окремі елементи постановки й забезпечує комунікацію між усіма її учасниками, скеровуючи їх, визначаючи їм завдання, контролюючи й координуючи зусилля колективу» [9, с. 47]. Режисерська постановка охоплює також сценічну інтерпретацію художнього рішення виконавцями, у цьому контексті відзначається, що режисер-постановник «скеровує акторів, зображаючи і пояснюючи образ, який вони мають подати» [5, с. 323]. Тому діяльність режисера-постановника є багатоаспектною, він одночасно виступає і автором театральної постановки, і керівником творчого колективу та колективу виконавців.

Художня постановка полягає у формуванні візуального образу театральної постановки, «художньому оформленні сценічного простору дії» [4, с. 467]. Вона втілюється у рішеннях щодо матеріального середовища сцени, які пояснюються у доктрині як «рішення, у що будуть одягнені виконавці, в якому середовищі вони знаходитимуться і які об'єкти чи реквізит використовуватимуть» [10, с. 375]. Різні складові художньої постановки можуть створюватися різними особами, тому Закон України «Про театри і театральну справу» обґрунтовано виділяє художника-постановника, художника-декоратора, художника з костюмів і художника зі світла.

В залежності від виду театральної постановки у її створенні беруть участь балетмейстер-постановник, диригент-постановник, хормейстер-постановник, інший постановник, творчі функції яких полягають у створенні відповідного рухомого візуального або звукового образу, який має бути втілений на сцені. У мистецтвознавчих джерелах зустрічається термін «автор-постановник» [11, с. 118], який видається цілком доречним з позиції внесків постановників у створення театральної постановки. Постановники є її основними авторами, оскільки прийняті ними творчі рішення безпосередньо формують усі значущі елементи дійства, яке відбувається на сцені.

Створення музичного твору спеціально для театральної постановки також є безпосереднім творчим внеском у неї. Працюючи з текстом драматургічного твору та рішеннями режисерської постановки, композитор використовує музичні засоби для посилення сприйняття подій, вираження емоцій та атмосфери у різних епізодах. В опері та балеті музичні твори мають вирішальне значення, оскільки на них ґрунтується усе дійство. Тому автор музичного твору, який обумовлений театальною постановкою і створюється спеціально для неї, належить до кола авторів театральної постановки. Однак якщо музичний твір, використаний у театральній постановці, був створений незалежно від неї, це, за аналогією до драматургічного твору, не породжує авторство композитора у створенні театральної постановки.

Одним із суб'єктів театральної діяльності є театральний продюсер — юридична або фізична особа, яка забезпечує фінансування, організацію створення, публічного виконання і (або) публічного показу театральної постановки, гастрольних заходів (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу»). Продюсерські функції як такі

не мають характеру творчого внеску у створення театральної постановки, однак це не виключає можливості створення театральним продюсером-фізичною особою певного елемента театральної постановки. У таких випадках діяльність цієї особи поєднує дві складові, творчу й організаційно-фінансову, і у частині творчої діяльності ця особа розглядається не як продюсер, а як відповідний автор.

Таким чином, авторами театральної постановки можуть бути: автор спеціально створеного для театральної постановки драматургічного твору, постановники і автор спеціально створеного для театральної постановки музичного твору з текстом або без тексту. Враховуючи неоднаковий характер творчих внесків у театральну постановку, належність творчих внесків до різних видів мистецтва, театральна постановка є складним твором, якому властивий синтез мистецтв, котрий тлумачиться як «створення якісно нового художнього явища за допомогою злиття різнорідних компонентів» [12, с. 87]. Так, наприклад, балет поєднує музичний твір і хореографічну драматургію, може мати оформлення сценічного простору у вигляді комп'ютерної графіки і предметів матеріального світу. Усі ці елементи пов'язані спільним ідейним задумом та органічно взаємодіють, тому балет сприймається як цілісне дійство. Так само будь-яка інша театральна постановка є не збірником різних творчих внесків, а твором, у якому ці внески синтезуються у новий комплексний художній результат.

Коли ці творчі внески робляться двома або більше особами, постає питання, чи є театральна постановка твором, створеним у співавторстві. У доктрині висловлено думку про відсутність співавторства між авторами театральної постановки, оскільки «кожен із суб'єктів є автором своєї частини постановки (автор декорацій, тексту, музичного твору тощо)» [13, с. 260], однак про це можна подискутувати. Співавторство як створення твору спільною творчою працею двох або більше осіб не означає, що ці особи неодмінно повинні разом та одночасно працювати над однією частиною чи елементом твору. Співавторство полягає в тому, що два або більше авторів роблять творчі внески у створення одного і того ж твору, тобто, це творча діяльність різних осіб, спрямована на формування спільного результату. Вирішальне значення для співавторства має не єдність процесу роботи, а єдність результату у вигляді одного цілісного твору. Це властиве і театральній постановці: не дивлячись на те, що зміст творчої праці кожного автора є різним, а створювані ними елементи можуть належати до різних сфер мистецтва, зрештою всі ці елементи синтезуються в одному творі. Тому діяльність авторів зі створення театральної постановки здійснюється у режимі співавторства.

Відповідно до ч. 1 ст. 22 Закону України «Про театри і театральну справу» театральна постановка вважається створеною з моменту прийняття рішення про її публічне виконання. Згідно з ч. 5 ст. 22 Закону рішення про готовність театральної постановки до публічного виконання приймається спільно постановником і театральним продюсером, якщо інше не передбачено договором між ними. Ці положення є зрозумілими з позиції театральної діяльності, адже між створенням театральної постановки та готовністю її до виконання перед публікою завжди проходить певний час, протягом якого ведеться робота з виконавцями, відбуваються репетиції, виготовляються костюми та декорації. Однак норма ч. 1 ст. 22 Закону України «Про театри і театральну справу» не враховує положення ч. 1 ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права», згідно з якою твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми. Тобто, у розумінні Закону України «Про авторське право і суміжні права» на етапі підготовки театральної постановки до публічного виконання постановка як твір вже є створеною, оскільки вже щонайменше вироблено основні режисерські рішення щодо підходів і способів втілення драматургічного твору на сцені. Навіть якщо режисерська постановка продовжує уточнюватися та конкретизуватися у деталях, художня та інші постановки і музичний твір знаходяться у процесі створення, слід мати на увазі, що авторсько-правова охорона поширюється на незавершені твори (ч. 1 ст. 7 Закону

Україні «Про авторське право і суміжні права»). На етапі підготовки до публічного виконання театральна постановка вже є створеною, незалежно від того, чи є вона завершеною. Прийняття рішення про публічне виконання театральної постановки ознаменувє закінчення роботи над нею та означає готовність її як твору, готовність комплексного художнього виразу для втілення на сцені перед публікою. Тому норма ч. 1 ст. 22 Закону України «Про театри і театральну справу» є некоректною, у ній може йтися про те, що створення театральної постановки вважається завершеним з моменту прийняття рішення про її публічне виконання, однак не про те, що з цього моменту театральна постановка вважається створеною.

За загальним правилом, встановленим у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про авторське право і суміжні права», первинними суб'єктами авторського права на театральну постановку є її автори. Подальша належність майнових авторських прав на цей твір визначена у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про театри і театральну справу»: майнові права інтелектуальної власності на театральну постановку можуть належати театральному продюсеру, а також іншим суб'єктам права на театральну постановку згідно із договорами. Водночас слід мати на увазі, що театральна постановка часто є службовим твором, який згідно з п. 55 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» створюється працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом). Відповідно до ч. 2 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові авторські права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення твору, якщо інше не передбачено договором або цим Законом. Враховуючи відсутність у Законі будь-яких норм з цього приводу та беручи до уваги практичну недоцільність та неефективність спільної належності майнових авторських прав на службову постановку театру і авторам, ці права, як правило, переходять до театру. Продюсеру у таких випадках зазвичай надаються повноваження, необхідні для організації публічного виконання театральної постановки та/або театральних гастрольних заходів. Проте якщо продюсер виступає замовником створення театральної постановки, майнові авторські права на неї переходять до продюсера у повному складі з моменту її створення, якщо інше не передбачено договором (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Отже, суб'єкт майнових авторських прав на театральну постановку може визначатися по-різному.

Чинне законодавство України не згадує про права на музичний твір, який створюється спеціально для театральної постановки. Спеціальне створення музичних творів більшою мірою властиве сфері кінематографії, де було вироблено підхід, згідно з яким незалежно від майнових авторських прав на аудіовізуальний твір, за автором музичного твору, спеціально створеного для аудіовізуального твору, зберігаються майнові права на публічне виконання, публічне сповіщення такого музичного твору окремо від аудіовізуального твору (ч. 2 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Таке ж правило доцільно передбачити для сфери театального мистецтва: самостійне використання музичного твору жодним чином не впливає на використання театральної постановки і не шкодить йому, а тому не вбачається причин, через які автор музичного твору, створеного спеціально для театральної постановки, не повинен мати права на публічне виконання і публічне сповіщення такого музичного твору окремо від театральної постановки.

Основним способом використання театральної постановки є її публічне виконання, яке тлумачиться у п. 45 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» як подання творів, виконань, фонограм, програм організацій мовлення у будь-який спосіб безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (крім передачі в ефір чи по кабелю) у місцях, в яких присутні чи можуть бути присутніми представники публіки, незалежно від того, присутні вони в одному місці і в один час чи в різних місцях і в різний час. Як зазначено вище, теат-

ральне мистецтво є мистецтвом сценічного відображення життя, а тому театральна постановка створюється для того, щоб бути виконаною. Публічне виконання театральної постановки полягає у її поданні публіці безпосередньо через виконання ролей (партей) та інше передання художніх образів.

Часом публічному виконанню надається значення об'єктивної форми вираження театральної постановки [14, с. 42], у зв'язку з чим зазначається, що театральна постановка як твір існує лише в період її публічного виконання на сцені: «поки театральна вистава йде, твір театрального мистецтва живе, вистава скінчилася — і вже від неї zostалися тільки спогади, враження. Твір театрального мистецтва існує тільки в момент його творення й тільки в цей момент сприймається глядачами» [14, с. 41]. З цими висновками складно погодитися. З позиції авторського права публічне виконання — це спосіб використання твору, в той час як форма вираження є об'єктивною формою існування твору. При зведенні театральної постановки до дійства на сцені не враховано, що публічному виконанню цього твору передують його створення. Театральна постановка виникає як результат творчої діяльності її авторів до моменту її публічного виконання. У момент завершення вистави припиняється виконання театральної постановки, однак не існування її як твору, котре в принципі не залежить від того, чи буде театральна постановка публічно виконана.

Закон України «Про театри і театральну справу» оперує також терміном «публічний показ», який подається у нормах Закону як спосіб використання театральної постановки. У сфері театральної діяльності словосполучення «показ вистави» є установленим для позначення публічного виконання твору театрального мистецтва, однак з точки зору авторського права цей термін не корелює з використанням театральної постановки. Відповідно до п. 48 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» публічний показ полягає у демонстрації оригіналу або копії твору, як безпосередньо, так і на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (крім передачі в ефір чи по кабелю) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми представники публіки. Іншими словами, публічний показ здійснюється по відношенню до оригіналу або копії твору у матеріальній або електронній (цифровій) формі, проте театральна постановка не має носія, на якому вона певним чином зафіксована. На носії може бути зафіксований, зокрема, відеозапис виконання театральної постановки, однак у такому разі йтиметься про публічний показ відеограми, а не театральної постановки як такої. Вжиття словосполучення «публічний показ театральної постановки» у Законі України «Про театри і театральну справу» є некоректним, її використання не може здійснюватися способом публічного показу і здійснюється шляхом публічного виконання.

Як свідчить проведене дослідження, правова регламентація створення і використання театральних постановок має прогалини і недоліки та потребує удосконалення. Будучи прихильницею систематизації законодавства, вважаю, що положення, які визначають правову охорону театральної постановки та особливості реалізації прав на неї, повинні міститися виключно у Законі України «Про авторське право і суміжні права». У ньому за аналогією до ст. 16 щодо авторського права на аудіовізуальні твори доцільно передбачити окрему норму, у якій визначити склад авторів театральної постановки та особливості реалізації прав на неї. У Законі України «Про театри і театральну справу» слід залишити лише положення, які стосуються організації публічних виконань театральних постановок як елементу театральної діяльності, без уточнення авторсько-правових аспектів цієї сфери.

Висновки. Правова охорона театральної постановки має особливості, зумовлені її природою. Вона створюється на основі драматургічного твору (літературного, музичного, хореографічного чи іншого), має єдиний задум та певну назву. Авторами театральної постановки є автор спеціально створеного для театральної постановки драма-

тургiчного твору, постановники (режисер-постановник, художник-постановник, художник-декоратор, художник з костюмiв, художник зi свiтла, балетмейстер-постановник, диригент-постановник, хормейстер-постановник, iнший постановник) i автор спецiально створеного для театральної постановки музичного твору з текстом або без тексту. Театральна постановка може бути службовим твором, а також твором, створеним на замовлення продюсера, що вiдповiдно впливає на визначення суб'єктiв майнових авторських прав на неї. Основним способом використання театральної постановки є її публiчне виконання на сценi.

Закон України «Про театри i театральну справу» вiдображає цю специфiку лише частково та мiстить низку некоректних положень, якi не узгоджуються з нормами законодавства у сферi авторського права. Це може негативно впливати на правозастосування у сферi театральної дiяльностi, а тому потребує подальшої наукової уваги та вiдповiдних законодавчих iнiцiатив щодо усунення прогалин i колiзiй у правовому регулюваннi театральної постановки як об'єкта авторського права.

Перелiк використаних джерел

1. *Про театри i театральну справу: Закон України вiд 31 травня 2005 року № 2605-IV. ВВР. 2005. № 26. Ст. 350.*
2. *Про авторське право i сумiжнi права: Закон України вiд 01 грудня 2022 року № 2811-IX. Офiцiйний вiсник України. 2023. № 3. Ст. 196.*
3. *Словник української мови. В 11 т. Т. 6. / I. К. Бiлодiд, А. А. Бурячок та iншi. Київ: Наукова думка, 1975. 832 с.*
4. *Клековкин О. THEATRICA: Лексикон. Київ: Фенiкс, 2012. 800 с.*
5. *Павi П. Словник театру /пер. з франц. М. Якубяк. Львiв: Видавничий центр ЛНУ iменi Iвана Франка, 2006. 640 с.*
6. *Санченко О. I. Театральна постановка як об'єкт права iнтелектуальної власностi: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2019. 209 с.*
7. *Словник української мови. В 11 т. Т. 7. / I. К. Бiлодiд, А. А. Бурячок та iншi. Київ: Наукова думка, 1976. 724 с.*
8. *Мельничук Ю. С. Режисерська концепцiя як шлях до створення образної системи вистави. Вiсник Нацiональної академiї керiвних кадрiв культури i мистецтв. 2021. № 3. С. 267–272.*
9. *Кашуба В. Режисерська експлiкацiя в театрi: сутнiсть i проблематика методу. Науковий вiсник Київського нацiонального унiверситету театру, кiно i телебачення iменi I. К. Карпенка-Карого. 2018. № 23. С. 47–51.*
10. *Bailey M. Exit Stage, Enter Streaming: Copyright of the Theatrical Stage Design Elements in a Changing Theater Industry. Journal of Intellectual Property Law. 2021. Vol. 28(2). P. 365–395.*
11. *Погребняк Г. Авторська режисура в екранному та сценiчному мистецтвi. Науковий вiсник Київського нацiонального унiверситету театру, кiно i телебачення iменi I. К. Карпенка-Карого. 2017. № 20. С. 115–122.*
12. *Дмитренко Н. В. Синкретизм художньої образностi та синтез мистецтв: до проблем термiнологiї. Науковий вiсник Мiжнародного гуманiтарного унiверситету. Серiя: Фiлологiя. 2018. Вип. 35(1). С. 84–88.*
13. *Яворська О. С., Тарасенко Л. Л. Iнтелектуальна власнiсть у сферi театрального мистецтва. Вiсник Нацiональної академiї керiвних кадрiв культури i мистецтв. 2020. № 2. С. 258-262.*
14. *Тавєвська М. Характеристика актора театру як суб'єкта виконання твору театрального мистецтва. Теорiя i практика iнтелектуальної власностi. 2015. № 6. С. 40–45.*

Anna Shtefan

Doctor of Legal Sciences/Dr. Habil. (Law), Associate Professor, Head of the Copyright and Related Rights Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Peculiarities of copyright in a theatrical production

The article examines the features of a theatrical production as a work of theatrical art that is created on the basis of a dramaturgical work (literary, musical, choreographic, or other), has a single idea and a specific title.

Ukrainian legislation does not define the composition of the authors of a theatrical production. The study proves that the authors of a theatrical production may include the author of a dramatic work specially created for a particular theatrical production, directors and the author of a musical work with or without lyrics specially created for a particular theatrical production. Given the unequal nature of creative contributions to a theatrical production, the belonging of creative contributions to different types of art, a theatrical production is a complex work that is characterized by a synthesis of arts. The authors of a theatrical production enter into a co-authorship that is characterized not by the unity of the creative process, but by the unity of the result in the form of one coherent work. Despite the fact that the content of each author's creativity is different and may belong to different areas of art, in the end, all these elements are combined in one work.

The primary subjects of copyright in a theatrical production are its authors. At the same time, a theatrical production is often a work for hire created by an employee under an employment contract. Under Ukrainian law, copyright in a work for hire is transferred to the employer from the moment the work is created, unless otherwise provided by contract or law. However, if the producer orders the creation of a theatrical production, copyright in it shall be transferred to the producer. Thus, the right holder of a theatrical production may be determined in different ways.

The main way of using a theatrical production is its public performance as presenting it to the public directly through the performance of roles (parts) and other presentation of artistic images. A public performance is not a form of expression of a theatrical production that arises as a result of the creativity of its authors before its public performance, and its existence does not cease after the performance is over.

The current legislation of Ukraine reflects the specifics of a theatrical production as an object of copyright only partially, and therefore needs to be improved.

Keywords: theatrical affairs, theatrical production, theater director, copyright

*Рекомендовано відділом авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності (протокол № 6 від 24.06.2024 р.)*

Подано / Submitted: 12.07.2024
Прийнято до публікації / Accepted: 15.07.2024